ISSN -2583-147X (P), Vol.- 9, Issue No.XI, February 2024
Bastabatara Pariprakash Prachee
Peer Reviewed and Referred Research Journal

ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ଦର୍ଶନ ଓ ଚିତ୍ତରଂଜନ ଦାସ

ଡ. ଇନ୍ଦ୍ରମଣି ସାହୁ

"ମୁଁ ଧରା ଦେଲି । x x x ସିଏ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ଅନୁଭୂତି,- ଏକ ଆମନ୍ତ୍ରଣର ଅନୁଭୂତି, ଏକ ପର୍ବତାରୋହଣର ଅନୁଭୂତି ଏବଂ ଏକ ସମ୍ପ୍ରସାରଣର ଅନୁଭୂତି । ଅଧିକରୁ ଅଧିକ କାମରେ ଲାଗୁଥିବାର ଅନୁଭୂତି । ଏବଂ ତା'ପରେ, ଖାଲି ସକାଳ ପରେ ସକାଳ, ଖାଲି ଆବିଷ୍କାର ପରେ ଆବିଷ୍କାର" । (ମିତ୍ରସ୍ୟ ଚକ୍ଷୁସା- ଦ୍ୱିତୀୟ ସକାଳ, ପୃଷ୍ଠା-୩୦୪)

ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଗ୍ରନ୍ଥ 'ଦିବ୍ୟଜୀବନ (The Life Divine)' ର ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦ କାଳୀନ ଅନୁଭୂତିକୁ ଚିତ୍ତରଂଜନ ଦାସଉ ପରୋକ୍ଷମତେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ରଚିତ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁସ୍ତକର ଅଧ୍ୟୟନ ଦେଇ ଚିତ୍ତରଂଜନ ଦାସଙ୍କ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ସହ ପ୍ରଥମ ବିଧିବଦ୍ଧ ନୈକଟ୍ୟ ସ୍ଥାପିତ ହୁଏ ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ୧୯୪୫ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ।[୧] ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ସେ ଆଗରୁ ଖୁବ ବେଶୀ କିଛି ଜାଣି ନଥିଲେ । ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଚିତ୍ତରଂଜନଙ୍କ ପ୍ରାଥମିକ ଧାରଣା ଥିଲା ମିଶ୍ରିତ । ଶୁଣା ଶୁଣିରେ ସେ ତାଙ୍କୁ ଜଣେ ପଳାୟନପନ୍ଥୀ ଓ କେବଳ ଆପଣାର ମୁକ୍ତିକାମୀ ବୋଲି ଧରି ନେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ୧୯୪୫ ମସିହାରେ ଏହି ବହିଟି ପାଠ କଲାପରେ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କ ଧାରଣା କିଂଚିତ ଗ୍ରହଣକ୍ଷମ ହୋଇଛି ।

କିଏ ଏହି ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ? କବି, ଦାର୍ଶନିକ, ଶିକ୍ଷକ, ଯୋଗୀ, ବିପ୍ଳବୀ ତାଙ୍କ ପରିଚୟର ଏକ ଏକ ପ୍ରସ୍ଥ । ନେଭିନ୍‌ସନ୍‌ଙ୍କ କେବେହେଲେ ହସୁନଥିବା ଭାରତର ମାରାତ୍ମକ ବ୍ୟକ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅନୁଗାମୀଙ୍କ ଉପଲବ୍‌ଧିରେ ସେ ମାହାଯୋଗୀ ଭଗବାନ ଶିବ, କୃଷ୍ଣ ଅଧିକନ୍ତୁ ପରମଙ୍କ ଅବତାର-an immanation of the Supreme । ସ୍ଥୁଳ ବାହ୍ୟଚେତନା ପାଇଁ ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ ହେଲେ ଆମେ ରବୀନ୍ଦ୍ର ନାଥଙ୍କ ଅନୁଭୂତିକୁ ମନେପକାଇ ପାରନ୍ତି-
"At the very first sight I could realize that he (Sri Aurobindo) had been seeking for the soul and had gained it."[୨] ସ୍ୱଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରମୁଖ ପ୍ରେରକ, ଭାରତର ମୁକ୍ତି ଓ ସ୍ୱାଧୀନତା ପାଇଁ ବୈପ୍ଳବିକ କର୍ମପନ୍ଥାର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ପୁରୋଧା ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ରାଜନୀତିରୁ ସନ୍ନ୍ୟାସ ନେଲେ କେଉଁ ପ୍ରଚୋଦନାରେ ? ଦେଶର ରାଜନୀତିକ ମୁକ୍ତିଠାରୁ କେଉଁ ମହତ୍ତର ଲକ୍ଷ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଆକର୍ଷିତ କଲା ? ଚିତ୍ତରଂଜନଙ୍କ ଭାଷାରେ ସମ୍ଭବତଃ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନଟି ଥିଲା ଗତିଶୀଳ, ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଓ ସଦା ଗ୍ରହଣଶୀଳ । ସତ୍ୟକୁ ଅଧିଗମିବାକୁ ନିଜର ଧର୍ମ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ଦର୍ଶନ ଏକ ମାର୍ଗ ଓ ଏକ ଅନୁରାଗମୟ ଚକ୍ଷୁ । ସେହି ଅନୁରାଗ କେବଳ ଦେଶର ବଳୟରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ହୋଇପାରି ନଥିଲା, ଏହି ସଂସାରର ସକଳ ମାନବାତ୍ମାର ମୁକ୍ତି ଓ ପ୍ରସାରତାକୁ ଲୋଡ଼ିଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ଯେଉଁ ଯୋଗ ଜୀବନକୁ ସେ ଆପଣାର କରିଥିଲେ, ସେଥିରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଷୟର ହସ୍ତକ୍ଷେପ ସେ ଚାହୁଁନଥିଲେ ଏବଂ ଏହି ବିଷୟରେ ତାଙ୍କୁ ଏକ ସ୍ପଷ୍ଟ ଆନ୍ତର ଆଦେଶ ମଧ୍ୟ ମିଳିଥିଲା ।

ନୀରବ ଓ ସ୍ଥାନ-କାଳର ଅତୀତ ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ଉପଲବ୍ଧି, ବିଶ୍ୱ ଚେତନା ସହ ସର୍ବଂ ବାସୁଦେବମିତିର ଉପଲବ୍ଧି, ସକ୍ରିୟ ଓ ନିଷ୍କ୍ରିୟ ବ୍ରହ୍ମମୟ ପରମ ସତ୍ୟର ଉପଲବ୍ଧି ଏବଂ ଅତିମାନସ ଅଭିମୁଖୀ ଚେତନାର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱତର ସ୍ତର ସକଳର ଉପଲବ୍ଧି- ଏପରି ଚାରୋଟି ମହାନ୍ ଉପଲବ୍ଧି ଉପରେ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ଯୋଗ ଓ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଦର୍ଶନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ । ଏହି ଉପଲବ୍ଧି ସବୁ ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ବିଶେଷ ବାଧାବିଘ୍ନର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିନଥିଲା ବୋଲି ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ କହିଛନ୍ତି ।[୩] କିନ୍ତୁ ଯେଉଁ ଏକମାତ୍ର ପ୍ରକୃତ ବାଧାର ସେ ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲେ ତାହା ଥିଲା- ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜ୍ଞାନକୁ ପୃଥିବୀରେ ତଥା ବାହ୍ୟମାନସିକ ଓ ସ୍ଥୁଳ ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସର୍ବାଙ୍ଗୀନ ଭାବରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ଓ ଏଗୁଡ଼ିକର ରୂପାନ୍ତର ସାଧନ କରିବା । ଏହି ରୂପାନ୍ତର ହେବ ପ୍ରକୃତିର ଉଚ୍ଚତର ସ୍ତରରେ

ତଥା ସାଧାରଣ ମାନସିକ, ପ୍ରାଣୀକ ଓ ଶାରୀରିକସ୍ତର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଅତିମାନସ ହିଁ ହେବତା'ର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଏବର ମାନବ ମାନସର ପ୍ରତିନିଧି । ବିବର୍ତ୍ତନର ଚରମ ପରିଣତି ମାନସ ନୁହେଁ । ତେଣୁ ଅତିମାନସର ପ୍ରତିନିଧି ରୂପେ ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ମାନବଜାତିର ହେବ ଆବିର୍ଭାବ । ନିଜର ସମ୍ମତି ପ୍ରଦାନ କରି ସଚେତନ ଭାବରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷ ସମଗ୍ର ଜୀବନକୁ ଏକ ଯୋଗ ଜୀବନରେ ପରିଣତ କରିବାକୁ ହେବ । କେବଳ ପାରମ୍ପରିକ ଯୋଗ ଭାବେ ଭଗବାନଙ୍କର ଈଶ୍ୱର ବିଭାବ ଉପରେ ସମସ୍ତ ଯୋଗ ଦେବ ନାହିଁ,ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେବନାହିଁ ବିଶ୍ୱ ପ୍ରକୃତିରୁ ନିଜକୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରି ତାହାର ଅତୀତ ପରମ ଉପଲବ୍ଧିରେ ପହଂଚିବା କିମ୍ବା ବିଶ୍ୱ ପ୍ରକୃତିକୁ ଅଧିକାର କରି ତା' ଉପରେ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ବିସ୍ତାର କରି ତାହା ମଧ୍ୟଦେଇ ପରମ ଉପଲବ୍ଧିରେ ପହଂଚିବା । ତେଣୁ ଦୁଇ ଧାରାର ସୁସମନ୍ୱୟ କରି ପୂର୍ଣ୍ଣଯୋଗର ମାର୍ଗରେ ଗତି କରିବାକୁ ହେବ । 'Life Divine – ଜୀବନ ଦିବ୍ୟ' ଅନୁଭବର ଉତ୍ତୁଙ୍ଗତାରୁ 'Divine Life - ଦିବ୍ୟ ଜୀବନ'ର ଭୂମି ଲଗ୍ନ କ୍ରିୟାଶୀଳତାକୁ ଯାତ୍ରା ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ।

୧୯୪୫ ମସିହା ଜୁଲାଇ ମାସ ୧୭ ତାରିଖରେ ଉଚ୍ଚତର ଶିକ୍ଷାଗ୍ରହଣ ନିମନ୍ତେ ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ସେ ପାଦ ଥାପିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନ ସତକୁ ସତ ଯେ ପୂର୍ଣ୍ଣରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣତର ଭାବରେ ଆପଣାକୁ ନିବେଦନ କରିଦେବା ପାଇଁ ଅଭିପ୍ରେତ- ଚିତ୍ତରଂଜନ ଏହି ଅନୁଭବର ଥିଲେ ବାହକ । କିନ୍ତୁ ଏ ଜୀବନ ସତକୁ ସତ ପୂର୍ଣ୍ଣରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣତର ଭାବରେ ଆପଣାକୁ ନିର୍ମାଣ କରିବା ପାଇଁ- ଏହି ଅନୁଭବ ହେଲା ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ । ଦୁଇଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଭିତରେ କୌଣସି ବିରୋଧ ଚିତ୍ତ-ଚେତନା ଅନୁଭବ କରିନଥିଲା । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ପ୍ରଥମ ଅନୁଭବଟିର ଉତ୍ପ୍ରେରକ ଥିଲେ ଗାନ୍ଧୀ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟଟିର ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ । ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଯୋଗଦେବା ସମୟରେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀ ହିଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରେରଣାର ପୁରୋଭାଗରେ ରହିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କର ହୋଇଥିଲା ସମଗ୍ର ପରିଚୟ । ଚିତ୍ତରଂଜନ କହନ୍ତି, "ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କେବେହେଲେ ସଶରୀର ଦେଖିନାହିଁ ସତ, ମାତ୍ର ନିଜ ଜୀବନରେ ମୁଁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୁଏତ କିଛିହେଲେ ଅନୁଭବ କରିନାହିଁ, ଯେଉଁଥିରେ କି ମୁଁ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥଙ୍କୁ ମୋ' ପାଖରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥିବାର ଦେଖିନାହିଁ ।"[୪] ଆପଣାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣତର ଭାବରେ ନିବେଦନ କରିଦେବା ପାଇଁ ଆପଣାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣରୁ ପୂର୍ଣ୍ଣତର ଭାବରେ ନିର୍ମାଣ କରିବା ସର୍ବାଦୌ ଆବଶ୍ୟକ । ତେଣୁ ଗାନ୍ଧୀ ଓ ରବୀନ୍ଦ୍ର ବାହ୍ୟତଃ ଭିନ୍ନ ମନେ ହୋଇଥିଲେ ବି ଚିତ୍ତରଂଜନଙ୍କ ସର୍ବସମାବେଶୀ ଚେତନା ପାଇଁ କୌଣସି ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସୃଷ୍ଟି କରି ନଥିଲା । ବରଂ ଗାନ୍ଧୀ ତୁଠରେ ଆପଣାକୁ ଗୃହୀତ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରୁନଥିଲେ ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ତାଙ୍କ ପାଂଚଟି ବର୍ଷ ଯେପରି କଟିଲା ତାହା ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ହୋଇନଥାନ୍ତା ବୋଲି ସେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି ।[୫] ୧୯୭୦ ମସିହାବେଳକୁ ଏହି ଦୁଇ ପରିପୂରକ ଅନୁଭବର ପବିତ୍ର ପ୍ରୟାଗ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ ହୁଏ 'ଦିବ୍ୟଜୀବନ'ର ଅନୁବାଦରେ ।

ଜୀବନରେ ଦର୍ଶନ ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ଭାରତବର୍ଷର ପ୍ରାଚୀନ ପରମ୍ପରା ଅନୁସାରେ ଶାନ୍ତିନିକେତନର ପଣ୍ଡିତ ସୁଖମୟ ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ଚିତ୍ତରଂଜନ ଗୁରୁ କରିଥିଲେ ବି ତାଙ୍କ ପ୍ରେରଣା ବା ଗୁରୁଙ୍କର ତାଲିକା ବେଶ୍ ଦୀର୍ଘ । ଅଷ୍ଟମ ଶ୍ରେଣୀରେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରେ ସ୍ଥାନିତ ସକ୍ରେଟିସ୍ କିଶୋର ଚିତ୍ତକୁ ଆଚ୍ଛନ୍ନ କରି ରଖିଥିଲେ ବେଶ୍ କେତେଦିନ । ପ୍ରଥମ ଲେଖା 'ମହାତ୍ମା ସକ୍ରେଟିସ୍' ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ବିଦ୍ୟାଳୟର ମୁଖପତ୍ର ଛାତ୍ରବନ୍ଧୁରେ । ଦର୍ଶନକୁ ଜୀବନର ସରଣୀରେ ପରିଣତ କରିବାର ମହତ୍ ପ୍ରେରଣା ଲାଭର ଏହା ଏକ ଉପନୟନ କି ? ଶାନ୍ତିନିକେତନରେ ଦର୍ଶନର ଛାତ୍ର ଚିତ୍ତରଂଜନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରନ୍ତି ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଇଉରୋପୀୟ ଦାର୍ଶନିକ ବେନେଡିକ୍ଟ ସ୍ପିନୋଜା । ଭଗବାନ ଆଉ କେଉଁ ଜଗତରେ ଥାଇ ଏହି ବିଶ୍ୱକୁ ପରିଚାଳନା କରିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସ୍ୱୟଂ ଏହି ବିଶ୍ୱ ପ୍ରକୃତି ରୂପେ ରୂପାୟିତ, ସ୍ପିନୋଜାଙ୍କ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଗ୍ରନ୍ଥ 'ଏଥିକ୍ସ' ଏହା ଘୋଷଣା କରିଥିଲା । ସ୍ପିନୋଜାଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜୀବନ ମଧ୍ୟଦେଇ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଦେଇ ତାଙ୍କ ଜୀବନକୁ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି ଚିତ୍ତରଂଜନ । ଇଉରୋପକୁ ଦର୍ଶନ ପଢ଼ିବାକୁ ଯାଇଥିବା ଚିନ୍ତା ଚେତନା ଯେ ମନୋବିଜ୍ଞାନ ଅଧ୍ୟୟନ ଆଡ଼କୁ ମୁହାଁଇ ଯାଇଥିଲା, ସେଥିପାଇଁ ସ୍ପିନୋଜା ହିଁ ଥିଲେ ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରେରଣା । ଭିଏନା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ଭିକ୍ଟର ଫ୍ରାଙ୍କଲ୍ ନାଜି ମରଣ ଶିବିରରେ ପାଇଥିବା ଜୀବନ ସତ୍ୟକୁ ଜୀବନ-ତୀର୍ଥର ମାନ୍ୟତା ଦେଇଛନ୍ତି ଚିତ୍ତରଂଜନ । ଫ୍ରାଙ୍କଲ୍‌ଙ୍କ ମତରେ ଦୁଃଖକୁ ଏଡ଼ି ରହିବା ସୁଖ ନୁହେଁ, ବରଂ ଆପଣାର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ସମ୍ଭାବନାଗୁଡ଼ିକୁ ଯଥାସମ୍ଭବ ସମ୍ମୁଖଭାଗକୁ ଆଣି ଏକ ଉଦ୍ଭାବନମୟ ଓ ନିତ୍ୟ ସର୍ଜନାତ୍ମକ ଜୀବନ ବଂଚିବା ହିଁ ସୁଖ । ମଣିଷର ଜୀବନରେ ତା'ର ସର୍ବମୂଳ ଉଦ୍ୟମଟି ହେଉଛି, ନିଜର ଜୀବନଟିକୁ ନିଜର ବୁଝିବା ଅନୁସାରେ ଏକ ସଂଗତ ଅର୍ଥ ଦେଇ ବଂଚିବାର ଉଦ୍ୟମ । ଆମେରିକାନ୍ ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ ଆବ୍ରାହମ୍ ମାସ୍ଲୋଙ୍କ ମଣିଷର ଅସୁସ୍ଥତାଗୁଡ଼ିକ ବଦଳରେ ସୁସ୍ଥତା ନିର୍ଭର ଆବେଗ ସକଳର ମନୋବୈଜ୍ଞାନିକ ଅଧ୍ୟୟନ ପଦ୍ଧତି ଚିତ୍ତରଂଜନଙ୍କୁ ଗଭୀର ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ପୁନଶ୍ଚ ଧର୍ମ ଜୀବନ ବିଧିକୁ ଓ ରୀତିଗୁଡ଼ିକରୁ ମୁକ୍ତିକରି ଜୀବନସ୍ତରକୁ ଆଣିବାକୁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଥିବା ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ

ଇଉରୋପର ମହାନ ସନ୍ଥ ଏରାସ୍ ମୁସ୍, ପୃଥିବୀକୁ 'It' ବୋଲି ନଦେଖି 'Thou' ବୋଲି ଦେଖିପାରିଲେ ସତ୍ୟ ବା ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ 'Eternal Thou' ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିହେବ ବୋଲି କହିଥିବା ମାର୍ଟିନ୍ ବୁବର, ଆଫ୍ରିକାର ଦୁର୍ଗତ ମାନବର ସେବା ପାଇଁ ଦୀର୍ଘ ତିରିଶ ବର୍ଷର ଦର୍ଶନ-ପ୍ରଫେସର ପଦ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିବା ଆଲବର୍ଟ ଶ୍ୱାଇତ୍‌ଜର, ସୁଖୀ ଡାକ୍ତରୀ ଜୀବନ ବଦଳରେ ଗରୀବ ପିଲାମାନଙ୍କର ଏକ ଆବାସିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପରିଚାଳନା ଓ ନାଜିମାନଙ୍କ ହାତରେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଏକା ମରିବାକୁ ନଦେଇ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ପିଲାଙ୍କ ସହ ମୃତ୍ୟୁକୁ ବରଣ କରିଥିବା ଜର୍ମାନୀର ୟାନୁସ୍‌କୋର୍ଜାକ୍ ତଥା ଭାରତ ଓ ଓଡ଼ିଶାର ସନ୍ଥ ପରମ୍ପରା ବିଶେଷକରି ପଂଚସଖା ଓ ଭୀମଭୋଇଙ୍କ ମେଦିନୀ ଦୃଷ୍ଟି ତାଙ୍କୁ ତଥାକଥିତ ଦାର୍ଶନିକ, ମନୋବିଜ୍ଞାନୀ, ସମାଜବିଜ୍ଞାନୀ ବା ଶିକ୍ଷକଟିଏ ହେବାରୁ ରକ୍ଷା କରିଥିବାରୁ କୃତଜ୍ଞ ଚିତ୍ତ କହିଉଠିଛି- "କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଗୁଳାକୁ ଆଦରି ଗଲି ବୋଲି ତାହାକୁ ହିଁ ଠିକ୍ ଗୁଳା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନେବାର ପ୍ରମାଦରୁ ନିଜକୁ ବଂଚାଇ ରଖିବାରେ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ମୋତେ ବଳ ଦେଇଛନ୍ତି ।"(୬)

'ଦିବ୍ୟଜୀବନ' ଦେଇ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ୍କାର ହେଲାପରେ ତାଙ୍କର ଅନୁଭବକୁ ଚିତ୍ତରଂଜନ ଏପରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି- "ଲାଗିଲା, ମୋ' ଜୀବନରେ ଠିକ୍ ଏହିପରି ସାକ୍ଷାତ୍କାରଟିଏ ହେବ ବୋଲି ଅପେକ୍ଷା ରହିଥିଲା, ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାହିଁ ଘଟିଲା ।"(୭) ଏହି ଅପେକ୍ଷା ବା ପ୍ରସ୍ତୁତିର ଝଲକ ଆମେ ତାଙ୍କ ଦିନଲିପିରୁ ପାଇ ପାରିବା । ସତ୍, ଚିତ୍ ଓ ଆନନ୍ଦ- ଏହି ତିନୋଟି ଚରମକୁ ନେଇ ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କ ଭିତରେ ବୌଦ୍ଧିକ ଲଢ଼େଇ ଲାଗୁଥିଲେ ବି ସେ ଏସବୁ ଭିତରେ କୌଣସି ତାରତମ୍ୟ ଦେଖିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ୧୬ ଡିସେମ୍ବର, ୧୯୪୬ ର ଦିନଲିପିରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି । ବିଶାଳ ଲାଗି ସେ ତିଆରି ହୋଇଛନ୍ତି ବୋଲି ବାରବାର ତାଙ୍କର ଅନୁଭବ; ଆଶା ଅଭିଳାଷ, ବ୍ୟଥା ବେଦନାକୁ ଆପଣାର ଆରାଧ୍ୟଙ୍କୁ ନିବେଦନ କରିଦେବାର ପ୍ରେରଣା; ସମର୍ପଣ ଦେଇ ନିର୍ଭୟତା ଅର୍ଜନ; ଧର୍ମର ସୀମାବଦ୍ଧତାର ଉପଲବ୍ଧି; ଆକାଶକୁ ଭୁଲିଯିବା ପାଇଁ ନୁହେଁ, ବରଂ ଅନ୍ତର ଭିତରେ ଆକାଶକୁ ଅଧିକ ସତ୍ୟ ରୂପେ ଉପଲବ୍ଧି କରିବା ନିମନ୍ତେ ଆକାଶର ଧାବନ ପଥରୁ ଅନ୍ତରର ନୀଡ଼ ଭିତରକୁ ଫେରି ଆସିବାର ପ୍ରଚୋଦନା; ଜଗତକୁ ମୂଲ୍ୟ ନିରପେକ୍ଷ, ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟହୀନ ନିଃସାରତା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ ଅସମର୍ଥତା; ମଣିଷକୁ ଚିହ୍ନି ଭଗବାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବା ଓ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ମଣିଷକୁ ଚିହ୍ନିବା; ଶରୀରକୁ, ରାତ୍ରୀକୁ ଅସ୍ୱୀକାର ନକରି ଦୀପଟି ଓ ସକାଳଟି ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖିବା; ଅନନ୍ତ ବାସନା, ଅନନ୍ତ ହେବାର ଇଚ୍ଛା ଓ ଅନନ୍ତ ଦେବାର ଇଚ୍ଛାକୁ ଭଗବାନ ବୋଲି ବୁଝିବା; ସାଂସାରିକ ସମ୍ବନ୍ଧ ଭିତରେ ବାନ୍ଧି ହୋଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ବା ତାତ୍କାଳୀକ ସମ୍ବନ୍ଧର ଅତୀତ ଅଥଚ ସକଳ ପ୍ରକାର ସମ୍ବନ୍ଧର ମୂଳ ଏକ ଶାଶ୍ୱତ ଜୀବନର ଆସ୍ୱାଦ ଲାଭ କରିବା; ଆପଣାକୁ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ତିଆରି କରି ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବେ ଦେଇ ପାରିବାକୁ ଜୀବନର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ସାର୍ଥକତା ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିବା; ଭଗବତ୍-ଆସକ୍ତିରେ ହିମାଳୟ ଯିବା ବା ସକଳ ସମର୍ପଣ ସହ ଜ୍ଞାନର ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାକୁ ନଯାଇ ସମାନ ଭାବ ଓ ସାହସ ନେଇ ସମାଜ ମଧ୍ୟକୁ ଯିବାକୁ ଉତ୍ସାହୀ ହେବା ଆଦି ଲିପିବଦ୍ଧ ବିବିଧ ଅନୁସଙ୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଅବଚେତନର ଏକ ପ୍ରସ୍ତୁତି ବୋଲି ବିଚାର କରାଯାଇପାରେ । ୧୯୭୦ ମସିହାର ନୂତନ ବର୍ଷର ଶ୍ରୀମାଙ୍କ ସନ୍ଦେଶ ଥିଲା- The world is preparing for a big change, 6 will you help ? ଏହି ସନ୍ଦେଶକୁ ପାଇ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି, "ଅନେକ ଦିନରୁ ମୋ'ର ହୃଦୟ ଭିତରେ ରହି ମୋତେ condition କରୁଥିବା ସର୍ବପ୍ରଧାନ ପ୍ରେରଣାଟିକୁ ମୁଁ ଏହି ସନ୍ଦେଶ ଭିତରେ ମଧ୍ୟ ଅନୁଭବ କରିବାକୁ ଲାଗିଲି । ଗତ ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏ ବା ପଚିଶ ବର୍ଷ ହେଲା ଏହି ପ୍ରେରଣା ମୋତେ ତଲ୍ଲୀନ କରି ରଖିଚି ।"(୮)

ସେ ଡିସେମ୍ବର୨୭,୧୯୬୯ ମସିହାରେ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ଅନ୍ତରଙ୍ଗତମ ରଚନା 'ଦିବ୍ୟଜୀବନ (The Life Divine)' ଗ୍ରନ୍ଥଟି ଡାକରେ ପାଇବା ପରେ ନିଜର ଅନୁବାଦ ସାମର୍ଥ୍ୟକୁ ନେଇ ସେ ସନ୍ଦିହାନ ହୋଇଛନ୍ତି । ପୂର୍ବରୁ ଅନେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ସେ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ ବି ଏହା ଦିବ୍ୟଜୀବନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକ ନିବନ୍ଧ ନଥିଲା । ଏହା ଦିବ୍ୟଜୀବନକୁ ଅନୁଭବ କରିଥିବା, ଦର୍ଶନ କରିଥିବା ସତ୍ୟ ସକଳର ଲିପିବଦ୍ଧ ରୂପ । ଋଷିର ଦର୍ଶନ ସହ ନିଜ ଭିତରେ ସାଯୁଜ୍ୟସମ୍ଭବ ହୋଇଛି କି ନା ସେ ଅବଗତ ନୁହନ୍ତି । ତେବେ କାମ କରୁକରୁ କାମ ଲାଗି ଯୋଗ୍ୟତା ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଚିତ୍ତରଂଜନ ଦାସ ଲେଖିଛନ୍ତି- "ମୁଁ କ୍ରମେ ବଶ ହୋଇ ଆସିଲି; ମୁଁ ପ୍ରକୃତରେ ପାରିବି ବୋଲି ପ୍ରତ୍ୟୟ ଆସିଲା । ସେହି ଅନୁବାଦଟିକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାର ପ୍ରକ୍ରିୟାରେ ମୁଁ କ୍ରମେ ସତେ ଯେପରି ଆଉ କାହା ଲାଗି ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇ ଯାଉଥିଲି । xxx ମାତ୍ର, ସେଇ ଯେ ପଶିଥିଲି, ଆଉ ବାହାରି ପାରିଲି ନାହିଁ । ସତେ ଯେପରି ମୋ'ର ଏକ ଉପନୟନ ହୋଇସାରିଥିଲା ।"(୯) ପରେ ପରେ ଦୀର୍ଘ ଚାଳିଶି ବର୍ଷର ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ନିରଳସ ସାଧନାର ପାବନ ପ୍ରବାହ ରୂପେ ଆମେ ପାଉ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦଙ୍କ 'ଯୋଗ ସମନ୍ୱୟ (The Synthesis of Yoga)', 'ମାନବ ଯୁଗଚକ୍ର (The Human Cycle)', 'ମାନବ ଏକତାର ଆଦର୍ଶ (The Ideal of Human Unity)', 'ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦ ଆଶ୍ରମ', 'ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷାର ଆଭିମୁଖ୍ୟ',

'ଯାହାସବୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ', ଶ୍ରୀମାଙ୍କ 'ମାତୃ ରଚନାବଳୀ' ସତର ଖଣ୍ଡର ଅନୁବାଦ ସହ ଅନୁପରାଣୀଙ୍କ 'ପିଲାଙ୍କ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ', ପ୍ରେମାନନ୍ଦ କୁମାରଙ୍କ 'ମାଆ' ପ୍ରଭୃତିର ଅନୁବାଦ । ଯିଏବା ଯେଉଁ ଦର୍ଶନ ଚିତ୍ତରଂଜନଙ୍କୁ ତୀର୍ଥ ପରି ଉତ୍‌କ୍ରମଣର ପ୍ରେରଣା ଯୋଗାଇ ଦେଇଛନ୍ତି, ସେ ସେମାନଙ୍କର ବା ସେହି ଦର୍ଶନର ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକୁ ଅନୁବାଦ କରିଛନ୍ତି ଓ ଏହି କ୍ରମରେ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ଓ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ସମ୍ପର୍କିତ ରଚନାର ଅନୁବାଦ ସର୍ବାଧିକ । ଅଧିକନ୍ତୁ, 'ଯୋଗ-ସମନ୍ୱୟ-ପ୍ରବେଶିକା', 'ପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକତାର ଯୋଗ', 'ସେ ପ୍ରସ୍ଥରୁ ଏ ପ୍ରସ୍ଥକୁ', 'ଦେବ ମୁହୂର୍ତ୍ତ', 'ଦିବ୍ୟ ପ୍ରୟାସ', ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା, ପ୍ରଭୃତି ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଆଧାରିତ ମୌଳିକ ରଚନାମାନ ବି ରହିଛି । ରହିଛି ବି ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ ଓ ଶିକ୍ଷା ଦର୍ଶନର ପ୍ରୟୋଗ ଓ ପ୍ରସାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଚାରି ଦଶନ୍ଧିର ସମର୍ପିତ ସାଧନା । ବିଭିନ୍ନ ଶିବିର, ସମ୍ମିଳନୀ ଓ ପାଠଚକ୍ରରେ ତା'ର କ୍ରିୟାଶୀଳ ପରିପ୍ରକାଶ ।

ଏପରି ନିମଜ୍ଜନ ସତ୍ତ୍ୱେ ଚିତ୍ତରଂଜନଙ୍କ ଆରୋହଣଧର୍ମୀ ଶିଷ୍ୟତ୍ୱ ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ସତ୍ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ପ୍ରତି ସର୍ବଦା ସଚେତନ ଥିଲା ନିଶ୍ଚୟ । ଶ୍ରୀମାଙ୍କ ନବବର୍ଷ (୧-୧-୧୯୭୦) ସନ୍ଦେଶ "will you help" ସ୍ଥାନରେ "with your help" ବୋଲି ପଢ଼ି ପକାଇ ଥିଲେ ବି ତାହା ତାଙ୍କ ଚେତନା ପାଇଁ ଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ । ସଂସାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଚି, ସେଥିରେ ମୁଁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛୁକ ଅଛି କି ନାହିଁ, ସେକଥା ମୋତେ ପଚରା ଯିବା ଯାଏ ଅପେକ୍ଷା ରହିବ କାହିଁକି ?[୧୦] ତାଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ Eternal Thou ତାଙ୍କୁ ବାଟ ବତାଇ ଦେଉଥିବା ବେଳେ କୌଣସି ବହି, ଗୁରୁ ଅଥବା ଖାସ୍ ପରିମଳଟିଏ ମାନିଥିଲେ ସେ ସେତେ ସମ୍ପଦବାନ୍ ବୋଲି ଅନୁଭବ କରିପାରି ନଥାନ୍ତେ ବୋଲି ୧୬ ମେ', ୨୦୦୬ ଦିନଲିପିରେ ଲେଖୁଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ଶ୍ରୀ ଅରବିନ୍ଦଙ୍କ ଦର୍ଶନ ଆଧାରିତ ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ଶିକ୍ଷା ଧାରାରେ ଦୀର୍ଘବର୍ଷ ନିଜକୁ ଜଡ଼ିତ କରି ରଖିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନୂଆ ଗୁରୁଟିଏ ପାଇ ଏକ ନୂଆ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ଭିତରେ ନିବୁଜ ହୋଇ ରହିବାର କୌଣସି ବାଧ୍ୟବାଧକତା ସେ ଅନୁଭବ କରିନାହାନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁହୃତ୍‌ମଣି ନିଜ ପଥରେ ଚାଲିଛନ୍ତି ଜୀବନଯାକ । ତାହାହିଁ ସମ୍ଭବତଃ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ଦର୍ଶନର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ।

ପ୍ରାନ୍ତଟୀକା:

୧- ଦାସ ଚିତ୍ତରଂଜନ, ରୋହିତର ଡାଏରୀ - ପ୍ରଥମ ପର୍ବ-ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧ, କଟକ, ବିଦ୍ୟାପୁରୀ, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ- ୧୯୮୪, ପୃଷ୍ଠା-୮୫

2- First Darshan of Lord Sri Aurobindo, Vadodara,Yoga Yukta Prakashan, 1st Published-2014

୩- ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ, ନିଜ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଓ ମା'ଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ- ପ୍ରଥମ ଅନୁକ୍ରମ, ପଣ୍ଡିଚେରୀ, ନବଜ୍ୟୋତି କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ, ଶ୍ରୀଅରବିନ୍ଦ ଆଶ୍ରମ, ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ-୧୯୭୦, ପୃଷ୍ଠା-୧୦୦

୪- ଦାସ ଚିତ୍ତରଂଜନ, ମିତ୍ରସ୍ୟ ଚକ୍ଷୁସା- ସକାଳ ପରେ ସକାଳ, କଟକ, ଏସ ବି ପବ୍ଲିକେଶନ, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ-୧୯୯୮, ପୃଷ୍ଠା-୨୧୧

୫- ଦାସ ଚିତ୍ତରଂଜନ, ମିତ୍ରସ୍ୟ ଚକ୍ଷୁସା- ସକାଳ ପରେ ସକାଳ, କଟକ, ଏସ ବି ପବ୍ଲିକେଶନ, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ-୧୯୯୮, ପୃଷ୍ଠା-୧୧୦

୬- ତତ୍ରୈବ-ପୃଷ୍ଠା-୧୫୯

୭- ଦାସ ଚିତ୍ତରଂଜନ, ମିତ୍ରସ୍ୟ ଚକ୍ଷୁସା- ସକାଳ ପରେ ସକାଳ, କଟକ, ଏସ ବି ପବ୍ଲିକେଶନ, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ-୧୯୯୮, ପୃଷ୍ଠା-୨୧୨

୮- ୩/୧/୧୯୭୦- ରୋହିତର ଡାଏରୀ-ଏକାଦଶ ପର୍ବ-ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧ, ପୃଷ୍ଠା-୧୪୯

୯- ଦାସ ଚିତ୍ତରଂଜନ, ମିତ୍ରସ୍ୟଚକ୍ଷୁସା- ଦ୍ୱିତୀୟ ସକାଳ, କଟକ, ଏସ ବି ପବ୍ଲିକେଶନ, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ-୧୯୯୬, ପୃଷ୍ଠା-୩୦୪

୧୦- ଦାସ ଚିତ୍ତରଂଜନ, ରୋହିତର ଡାଏରୀ- ଏକାଦଶ ପର୍ବ-ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧ, କଟକ, ଏସ ବି ପବ୍ଲିକେଶନ, ପ୍ରଥମ ପ୍ରକାଶ-୧୯୯୨, ପୃଷ୍ଠା-୧୫୧

ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ,
ବିଶ୍ୱଭାରତୀ ଶାନ୍ତିନିକେତନ,
ପଶ୍ଚିମବଙ୍ଗ-୭୩୧୨୩୫
ଦୂରଭାଷ : ୯୬୭୯୨୧୯୨୯୧